

STĀDĪJUMU PLATĪBU UN VIETĒJO ŠKIRŅU ĪPATSVARA MAZINĀŠANĀS GAN KARTUPEĻU AUDZĒŠANĀ, GAN SĒKLKOPĪBĀ, PATĒRĪNA PARADUMU IZMAIŅAS, KĀ ARĪ CITI IZAICINĀJUMI PATLABAN LATVIJAS KARTUPEĻU AUDZĒŠANAS NOZAREI LIEK CĪNĪTIES PAR IZDZĪVOŠANU. ARĪ PRIEKUĻU PĒTNIECĪBAS CENTRĀ, KAS KOPŠ 1931. GADA IR LATVIJĀ VIENĪGAIS JAUNU KARTUPEĻU ŠKIRŅU VEIDOŠANAS CENTRS. KĀ KARTUPEĻU SELEKCIONĀRI REDZ NOZARES IZAICINĀJUMUS, UN KĀ TOS VAJADZĒTU RISINĀT? PAR TO *AGRO TOPS* VAICĀJA DIVĀM PRIEKUĻU PĒTNIECĪBAS CENTRA SELEKCIONĀRĒM, ZINĀTŅU DOKTORĒM **ILZEI SKRABULEI** UN **ILZEI DIMANTEI**.

Kā stiprināt uzrāvienu Latvijas kartupeļu šķirņu audzēšanā

ULDIS GRAUDIŅŠ

Latvijā pēdējos desmit gados vērojams būtisks kartupeļu stādījumu platību kritums, kuru noteikti ietekmē arī patēriņa mazināšanās. Kā šo kartupeļu lomas mazināšanos vērtējat no selekcijas un pētniecības skatpunkta?

Ilze Dimante (I.D.): Kartupelis kā produkts pašpatēriņam ir ļoti pieticīgs, vispieticīgākais no visiem lielajiem lauku augiem. Tam vajag vismazāk zemītes, vismazāk ūdens, lai ražotu visvairāk ne tikai kilogramus, bet arī uzturvielas. Gandrīz ikviens Latvijas cilvēks zina – kartupeli ieliks zemē, un tas izaugs. Vērtējot plašākā uzņēmējdarbības tvērumā, kartupeļu audzēšana ir sarežģītāka, ņemot vērā slimību, kaitēkļu ietekmi. To ierobežošanai vajag AAL, tehniku un agregātus. Diezgan dārga ir kartupeļu ražošana. Lai tā būtu ienesīga, vajag augstu ražas līmeni. Ne visi Latvijas saimnieki spēj finansiāli pavilkt kartupeļu lielās ražošanas izmaksas. Lauku atbalsta dienesta (LAD) atbalsta saņemšanai ir deklarēti kartupeļu stādījumi vairāk nekā 7000 hektāru platībā. Centrālā statistikas pārvalde ziņo, ka pavisam, ieskaitot arī mazdārziņus un piemājas zemi, kartupeļus audzē divas reizes lielākā platībā. Interesanti, ka puse no 7000 LAD atbalsta maksājumu saņēmušo hektāru ir līdz vienam hektāram plaši. Tas nozīmē, ka tie ir pašpatēriņa kartupeļi. Stādījumu reālajai, komerciālajai ražošanai tirgum (ciete, čipsi) ir vēl mazāk.

Ilze Skrabule (I.S.): Lielražošana ir ļoti svarīga, tā nodrošina mūsu veikalus un arī tirgu ar produkciju, kaut gan diezgan liela saimnieku grupa audzē kartupeļus tirgum 1–3 hektāru platībā. Tie it

Kartupeļu selekcionāres Ilze Skrabule (no kreisās) un Ilze Dimante demonstrē siltumnīcā audzētos sīkbumbuljus, kurus stādīs laukā. Svarīga priekšrocība Latvijā izveidotajām šķirnēm ir tas, ka izlase veikta tieši šeit, līdz ar to šķirnes genotips ir labāk piemērots vietējiem audzēšanas apstākļiem nekā citur selekcionēta šķirne.

kā nav lieli stādījumi, tomēr tie ir. Turklāt aizvien svarīgāku vietu ieņem mazdārziņi. Jā, no mazdārziņiem daudzi atsakās, tomēr tie vienlaikus izraisa aizvien lielāku interesi. Darbojas Permakultūras asociācija, bioloģiskie zemnieki, kas kartupeļus audzē sev vai saviem radniekiem, nevis masveidā tirgum. Pilētās izveidojušies kopienu dārzi, attīstās urbāno dārzu kustība, kuros augu audzēšana ir brīvā laika pavadīšanas un

izzīņas, ne tika daudz pašnodrošināšanas process.

Ļoti negribētu, ka Latvijas zemnieki pāriet uz tādu ražošanas modeli, kurā vissvarīgākā ir pārdošana, neņemot vērā ķīmijas lietojuma ietekmi. Tā, piemēram, lielsaimniecības Amerikā, kas pilnīgi visu savu saražoto nodod izplatītāju tīklā. Šie saimnieki paši savus audzētos kartupeļus neēd, un viņiem absolūti neinteresē, vai kaimiņu bērni ēdīs kartupeļus

Siltumnīcā aug no vīrusiem brīvs materiāls Priekuļu kartupeļu sākotnējai sēklaudzēšanai.

ar pesticīdu atliekvielām. Nav atbildības. Ir pārdots, saņemta nauda. Viss kārtībā. Šāds ražošanas modelis nedrīkstētu būt.

I.D.: Latvijā ar kartupeļu nozari ir interesanta situācija. Pēc starptautiski atzītas kartupeļu nozares teorijas, attīstītās valstis un attīstības valstis var dalīt pēc tā, kādiem mērķiem izmanto kartupeļu ražu. Ekonomiski attīstītājās valstīs vismaz 50% no vāktajiem kartupeļiem pārstrādā. Vērtējot pēc šā nosacījuma, esam *attīstības valsts*. Lai arī pārstrādāto kartupeļu īpatsvars ir mazs, Latvijā kartupeļu pārstrāde tomēr ir, un par to varam būt lepni, jo Igaunijā un Lietuvā tādas nav.

Savā ziņā labi ir arī tas, ka esam saglabājuši svaigu kartupeļu patēriņa tradīciju, jo, piemēram, citviet pasaulē vērojama tendence, ka jauno Z paauzdi aizvien vairāk izglīto tieši par svaigo kartupeļu patēriņu. Amerikas Savienotajās

Valstīs, Austrālijā un arī Rietumeiropā gājusi mazumā vienkārši vārītā un ceptā kartupeļa patēriņš. Daudzas organizācijas patlaban piesaista finansējumu un gatavo mācību projektus par šo kolosālo un pilnvērtīgo produktu. Ir izpratne, ka pie tā jāatgriežas. Iespējams, mēs Latvijā šo tendenci nejutām, turpinām no tās mazliet iet projām, tomēr kaut kad mēs pasaules lielajās tendencēs iekļaujamies. Pēc FAO sniegtās informācijas, arī Latvijā kartupeļu patēriņš krītas. Ņemsim vērā, ka šo rādītāju rēķina, ražoto daudzumu dalot ar iedzīvotāju skaitu. Pirms 15 gadiem pēc patērētā kartupeļu daudzuma uz vienu cilvēku – ar vairāk nekā 100 kilogramiem bijām starp pirmajām desmit valstīm, patlaban esam būtiski zemāk, jo patēriņš ir mazāks nekā 100 kilogramu.

I.S.: Zemkopības ministrijas pārskati rāda, ka

kartupeļus arī pārdodam citās valstīs – ir kartupeļu eksports. Tas gan ir ļoti mazs. Imports un eksports ir pat līdzsvarā. Iespējams, šajā gadā importa rādītājs sliktās ražas dēļ kāps. Kad Polijā ir sausums vai citi ekstrēmi dabas apstākļi, eksports ir lielāks. Tas nav pārāk liels, un, iespējams, nevajag. Nav obligāti pārdot citās valstīs nepārstrādātus kartupeļus. Mums tomēr savi cilvēki jānodrošina ar labas kvalitātes produktiem.

I.D.: Latvija ierasti sevi nenodrošina ar kartupeļu sēklu. Patlaban redzam tendenci, ka lielo firmu pārstāvji atsakās no sēklas audzēšanas uz vietas, ievēdot Latvijā gatavu stādāmo materiālu. Lauku konsultāciju centrs ziņo, ka mēs sevi vairs nenodrošinām ar pārtikas kartupeļiem. Nav runa par agrariem, Ēģiptē audzētajiem un ievestajiem bumbuļiem, jo arī sezonas

laikā ir liels importa kartupeļu īpatsvars. Jautājums – vai iemesls ir cena, vai arī patiešām nevaram izaudzēt?

I.S.: Agrāk selekcionāru šķirņu pārstāvji iveda sēklas materiālu un to Latvijā pavairoja un pārdeva. Iemesls, visticamāk, ir grūtības sēklas materiāla audzēšanā. Sēklaudzētājiem ir jāievēro stingri nosacījumi, prasības.

Vai tās ir pārspīlētas?

I.D.: Prasības ir normālas, visi audzētāji to atzīst. Jautājums ir par to, cik daudz sēklaudzētāju spēj šīs prasības ievērot. Un vēl – naudu maksā ne tikai ražošana, bet arī lauku apskates un sertificēšana. Iepriekš nosaukto iemeslu dēļ patlaban vēl viens citās valsts selekcionāra pārstāvis Latvijā beidz audzēt sēklu.

I.S.: Nereti, ne katru gadu, bet sertificēto sēklu neizpērk. Pēdējie trīs gadi lauksaimniecībā ir patiešām smagi.

Zemniekiem nav naudas, viņi par sertificētās sēklas – ne tikai kartupeļu, bet arī citu sugu – pirkšanu nedomā. Mēs esam parādusi kaut kur atbērt sēklai kaudzīti. Vēl kaut ko iedod kaimiņš. Šāds modelis, protams, neatbilst fitosanitārijiem noteikumiem.

I.D.: Labi vēl, ja atber savā zemītē audzētos kartupeļus. Latvijā ir ļoti daudz nezināmas izcelsmes sēklas materiāla. Darbojas pelēkais tirgus, kur notiek nesertificētās sēklas pārdošana. Karantīnas slimību gadījumi rāda, ka sēklas materiāla izcelsme lielākoties nav izsekojama. Šī pelēkā zona šķiet pievilcīga un lēta, tomēr palielina karantīnas slimību risku. Protams, tā ir negodīga konkurence pret godīgajiem sēklaudzētājiem un kartupeļu audzētājiem.

I.S.: Sēklaudzēšanas noteikumos ir prasība par stādījumu atjaunošanu ar sertificēto sēklu ik gadu par desmit procentiem. Šo nosacījumu neievēro. Latvijā pērn ir atklāti arī gredzenpuves un nematodes perēkļi. Tos agrāk vairākus gadus Latvijā nefiksēja.

I.D.: Šā gada 10. februārī nevalstiskajām organizācijām bija tikšanās Valsts augu aizsardzības dienestā (VAAD), kur dienests ziņoja par šiem jaunajiem karantīnas slimību gadījumiem. Bijām par tiem jau aizmirsuši. 2024. gadā bija viens gadījums, pērn bija vairāki. Turklāt viens no tiem fiksēts sēklaudzēšanas saimniecībā, kas ir īpaši satraucoši. Tā ir riska zona. Vai zināšanu trūkums, naudas jautājums vai bezatbildība? Nezinu. Iespējams, kaut kādā mērā bezatbildība – tāpēc, ka sociālajos tīklos cilvēki runā par kaut kā nelegālu vešanu no Baltkrievijas. Kad kāds ieminas, ka nedrīkst, var atvest arī gredzenpuvi vai kādu citu karantīnas slimību, atbilde ir aptuveni šāda: nu un tad? Visu laiku esam veduši, kāda man daļa!

I.S.: Pieļauju, ka zemnieki neuzdrošinās naudu tērēt sertificētajai sēklai. Ietekme ir naudas trūkumam.

I.D.: Tik ilgi, kamēr sēklu groza pa savu saimniecību, nekas, viss kārtībā. Problēmas sāk parādīties, kad parādās darījumi ar nezināmas izcelsmes produktiem.

I.S.: Mums aizvien sertificētās sēklas lietojums nav iegājis asinīs, kā tas ir daudzās citās ekonomiski attīstītajās valstīs, piemēram, Dānijā, kur sertificētās sēklas pirkšana, sēšana un kulšana un atkal nākamās sertificētās sēklas pirkums zemniekiem ir pašsaprotama lieta. Latvijā vissvarīgākais sēklas izvēles nosacījums gandrīz vienmēr ir tās cena. Piemēram, pirkums no kaimiņa, kas vācis labu, skaistu kartupeļu ražu. Un neviens neko sēklas pircējam nevar padarīt. Mēs, selekcionāri, blakus nestāvam, tomēr sarunās ar saimniekiem redzam šādu attieksmi.

Cik patlaban liels ir sertificētās kartupeļu sēklas īpatsvars kopējā kartupeļu sēklas daudzumā?

I.D.: Mums ir skaitļi pret kopējo kartupeļu stādījumu platību. Patlaban sēklaudzēšanas platību ar sertificēto sēklu kritums ir līdz 1,7%. Lai nodrošinātu normālu ataudzējumu, šim rādītājam būtu jābūt ap desmit procentu.

I.S.: Mēs redzam, ka kartupeļu sēklas stādījumu platības nepalielinās. Latvijā nav atbalsta par sertificētās sēklas stādīšanu. Ir ierosināts šādu atbalsta kārtību iekļaut ekoshēmās, tomēr līdz šim priekšlikums nav guvis atbalstu. Šo jautājumu virzām vairāk nekā desmit gadus. Dažādu nevalstisko organizāciju sastāvā darbojamies, esam to kā priekšlikumu iesnieguši vairākas reizes vairākām shēmām – subsidēt tieši sertificētās sēklas lietotāju.

I.D.: Pretējā gadījumā – ja subsidē sertificētās sēklas

audzētāju, rodas situācijas, kad ir pieteiktas platības, it kā sēkla, kuras beigās nav. Pareizais ceļš ir motivēt sēklas pircējus.

I.S.: Kāpēc mums ir tāda pārliecība? Pirms Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā nevis sertificētās sēklas ražotājiem, bet gan tās lietotājam kādu laiku bija tāds atbalsts. Un šie ražotāji dzīvoja zaļi. Tolaik pirms iestāšanās ES par sertificētās sēklas pieprasījuma trūkumu sūdzēties nevārēja – izplatītāji to ievada no citām valstīm un pārdeva, arī viņi gribēja šo sēklaudzētājiem paredzēto atbalstu. Šķiet, saistībā ar Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā šo atbalstu atcēla.

I.D.: Kartupeļu audzētāju un pārstrādātāju savienības (KAPS) valdē ārzemju kompāniju pārstāvji norūpējušies par VAAD gatavoto jauno sēklu sertificēšanas

pakalpojumu cenrādi. Kartupeļu sēklaudzētāji Latvijā ir diezgan mazi, viņi apsaimnieko mazas platības, bet iecerētās izmaiņas cenrādī visvairāk skar tieši mazās platības un augsto ataudzējumu kategorijas. Vissmagāk pa tām sit. Ievestajām šķirnēm visaugstākā kategorija, ko Latvijā audzē, ar dažiem izņēmumiem, ir pēdējā pirms sertificētajām sēklām. Mēs, AREI selekcionāri, esam vienīgi, kas Latvijas šķirnēm audzē augstās kategorijas. Vietējo šķirņu sēklaudzētājs no šā cenrāža cietīs visvairāk.

Un vēl. Dabiski, ja audzē mazās platībās, tām arī visaugstākā cena. Sasummējot visas jaunās izmaksas kopā, sadārdzinājums ir ļoti būtisks. Jautājums – vai mums valsts līmenī vajag uzlikt tādu risku, ka mēs vairs augstos ataudzējumus maksātnespējas dēļ nevarēsim atļauties.

**LATVIJAS
MEDIJI**

**Abonē
bez komisijas maksas
portālā LASI.LV**

**+ Dalītā
maksājuma iespēja,
abonējot 4 mēnešiem un ilgāk**

Selekcionāre Ilze Skrabule: "Latvijas kartupeļu šķirnes ir līdzvērtīgas ārzemju šķirnēm, taču mums nav konkurētspējīga mārketinga. Nav naudas."

I.S.: Iecere mainīt cenrādi sēklaudzētājiem, visticamāk, ir pareiza. Kopš 2012. gada ir būtiski mainījušās pakalpojumu izmaksas. Iespējams, varētu būt valsts atbalsts augstajiem ataudzējumiem/kategorijām. Neviena selekcionārs nekad netaisījis āra no rokām augstos ataudzējumus – pirmsbāzes kategorijas, tātad arī savas valsts visaugstākos ataudzējumus. Runa var būt par citu valstu selekcionāru šķirņu bāzes ataudzējumu, ko ievieš šeit pavairo.

I.D.: Saprotu, ka mums valstī ir daudz citu jautājumu, kur nav veidoti drošības spilveni, riska fondi daudzās lietās. Kur nu vēl par sēklu domāt! Manuprāt, tikai vietējās šķirnes ļauj nodrošināties pret risku valsts apdraudējuma reizēs. Ukraina tam ir piemērs.

I.S.: Kartupeļu audzētājs nevar gluži kā graudu audzētājs rezervei atbērt sēklu, tomēr ir būtiski importa neiespējamības reizē pašiem darboties ar savu sēklu. Pašiem ir jābūt savai sistēmai. Tas ir kā drošības fonds.

Dažkārt diskusijās dzirdamas šaubas, vai tik mazai valstij, kāda ir Latvija, nacionālā selekcija vispār ir vajadzīga. Tā nodokļu maksātājiem diezgan dārgi izmaksā, un visu taču var ievest no citām valstīm.

I.D.: Somija 2014. gadā ar jūsu nosaukto pamatojumu no savas selekcijas

atteicās. Pēc kara sākšanās 2022. gadā somi apjēdza šāda soļa acīgārnību, kļūdu. Somijas pētnieki mums stāsta, ka tiek vērtēta iespēja atjaunot nacionālo selekciju.

I.S.: Sākt visu no jauna ir daudz dārgāk nekā uzturēt, turpināt sākt. Zviedri arī savulaik likvidēja savu selekciju un vēlāk lēma atjaunot.

Vai ir pazīmes, ka Latvijā varētu atteikties no nacionālās selekcijas nozares?

I.D.: Tādas indikācijas neredzam.

I.S.: Ļoti labi, ka Latvijas selekcionāri nu jau vairākus gadus saņem cienījamu atbalstu. Nozares vadībai ir izpratne par selekcijas svarīgumu. Paldies Zemkopības ministrijai!

I.D.: Šie mūsu iepriekš nosauktie piemēri rāda, ka lielajā optimismā par kopējo ES tirgu un to, ka visi visu vajadzīgo atvedīs, nodrošinās, ja nav komerciāli izdevīgi, tad nevajag savu selekciju, vairākās valstīs izveidojās pārrāvums nacionālajā selekcijā un – patlaban šo kļūdu valstis tiecas labot. Kovida pandēmija un karš izdzēsa optimismu, un valstis apjauta, ka pašām jābūt pašpietiekamām. Tādēļ arī valsts atbalstīta selekcija ir vispārpieņemta prakse ar dziļāku nozīmi – tas ir valsts drošības, savā ziņā arī reputācijas jautājums.

Eiropas Savienībā diezgan daudz valstu atbalsta selekciju, piemēram, Igaunija,

Polija, Slovēnija un citas. Protams, ir tā lielā komerciālā daļa ar lielajām komerc-kompānijām, kas redzamas Vācijā un Nīderlandē. Interesanti, ka Amerikas Savienotajās Valstīs selekciju attīsta vien valsts universitātēs.

Mēs Latvijā daļai sugu izmantojam ievesto sēklu un maksājam autoratlīdzības maksājumu citu valstu selekcionāriem. Tomēr mums ir sava selekcija atšķirībā no valstīm, kurās tās nav un kuras ir pilnībā atkarībā no tā, ko tām iedod citu valstu selekcionāri. Ir jēdziens "sēklu suverenitāte". Mums Latvijā tā vēl kaut cik pastāv. Ir valstis, kurām tās nav, un tā ir liela atkarība globālajos tirgos.

I.S.: Un nauda aizplūst no valsts. Ja pērc citas valsts selekcionāra izveidotu šķirni, tātad atbalsti šā selekcionāra valsts selekcijas nozari. Ja pērc Latvijas šķirnes sēklu, tad atbalsti vietējo selekcijas nozari.

I.D.: Neviena neapstrīd, ka ikvienam ir brīva izvēle, kuru sēklu pirkt un kā audzēt. Tomēr pareizi būtu savā saimniecībā atrast vietu arī vietējai šķirnei. Diversificējam riskus, lai Latvijā varam uzturēt selekcijas sistēmu! To var uzturēt vien tad, ja pērk vietējo sēklu.

Pērn kartupeļu sēklaudzētāji Latvijā audzēja 65 kartupeļu šķirņu sēklu, to skaitā 12 Latvijā izveidotu šķirņu. Visvairāk audzētā bija citās valstīs izveidoto šķirņu 'Gala' un 'Wega' sēkla, to audzēja vairāk nekā 30 ha platībā. Latvijā audzēto sēklas kartupeļu šķirņu stādījumu platības ir daudz pieticīgākas. Šķirne 'Agrie Dzeltenie' audzēta 3,6 hektāru platībā, šķirnes 'Imanta' sniegums ir 2,92 hektāri, šķirnes 'Prelma' sēkla audzēta 1,79 hektāros, bet cietes kartupeļu šķirnes 'Jogla' sēkla 1,42 hektāros. Kāpēc tik atšķirīgas stādījumu platības ievesto un vietējo šķirņu sēklas kartupeļiem?

I.D.: Latvijas šķirnes sēkla patlaban ir vien četri procenti no visiem sēklas kartupeļu stādījumiem.

I.S.: Mazās Latvijas kartupeļu šķirņu platības pamatā ir augstāko kategoriju stādījumi, tajā skaitā pirmsbāzes ataudzējumi, kas izaug Ilzes pārraudzītajās siltumnicās. Mēs, selekcionāri, aizejam līdz pirmsbāzes beigu līmenim, un tad mums vajag sēklaudzētāju, kas tālāk pavairo sēklu. Mums jau ilgi ļoti liels izaicinājums ir piesaistīt sēklaudzētājus. Ne tikai kartupeļiem. Šo pirmsbāzes ataudzējumu diezgan veiksmīgi izaudzējam, tomēr mūsu sēklu pērk patērētājs, nevis sēklaudzētājs. Savukārt lielajās sēklaudzēšanas platībās audzē no citām valstīm ievesto sēklas

materiālu, ko pavairo uz pēdējo kategoriju sertificēto sēklu un pārdod audzētājiem. Mums nepietiek reklāmas savu šķirņu popularizēšanai un sēklaudzēšanas saimniecību. Latvijas kartupeļu šķirnes ir līdzvērtīgas ārzemju šķirnēm, tomēr mārketinga mums nav konkurētspējīgs. Nav naudas. Ārzemju selekcionāra tiesības pārstāvošajai firmai ir izdales materiāli, cepurītes, pildspalvas ar firmas logo, katalogs, interneta vietnes, ir nauda šiem mērķiem. Tās saimniekiem rīko pieredzes braucienus un dažādus pasākumus.

I.D.: Mēs, pētnieki, un mūsu atbalsta komanda projekta *MainPotRe* laikā veicām eksperimentu – braucām uz tirdziņiem, rīkojām Latvijas kartupeļu šķirņu degustācijas, rīkojām šovu. Gājām pie cilvēkiem ar savu kabatas mārketingu. Un izrādās, ka pulka cilvēku Latvijā ir laimīgi zināt, ka mēs arvien pastāvam un darbojamies. Ļoti daudz cilvēku Latvijā zina Priekuļu kartupeļu kontu soctīklos, tas ir mūsu darbs bez finansējuma. Tirdziņos guvām atziņu, ka Latvijā ļoti daudz cilvēku vēlas tieši mūsu šķirnes, tomēr viņiem tās tirgū plaši nepārdod un tās ir mazāk pieejamas. Cilvēkiem nav pietiekami informācijas, ka mēs šķirnes audzējam, un nav arī Latvijas šķirņu sēklas piedāvājuma. Pērn ar savām aktivitātēm dabūjām tādu uzrāvienu, ka nevarējām apmierināt visu sēklas pieprasījumu, un šajā gadā sēklas, ko piedāvāt pircējam, vairs nav. To rezervēja jau pērn septembrī. Varētu Latvijas kartupeļu sēklu pārdot daudzas reizes vairāk. Neveiksmīgi sakrita, ka ar savu brīvprātīgo darbu radījām interesi par Latvijas kartupeļu šķirnēm un pieprasījumu. Tomēr to nespējām apmierināt, arī aizvadītās slāpās vasaras un sliktās ražas dēļ. Mēs, vienas pašas pētnieces, šo uzrāvienu nevarām pacelt, bet ar visu pārējo atbalstu Latvijas kartupeļu šķirņu audzēšanu varam būtiski palielināt. Sausais atlikums no mūsu īstenotās Latvijas kartupeļu šķirņu popularizēšanas iniciatīvas ir šāds: mēs esam vajadzīgi, cilvēki vēlas Latvijas šķirnes, tomēr mums ir vajadzīgi sēklaudzētāji, nevarām apmierināt pieprasījumu un jāturpina vietējo šķirņu reklamēšana.

Kas jādara, lai sēklaudzētāji pieprasītu un audzētu Latvijas kartupeļu šķirnes?

I.S.: Šķiet, svarīgs ir mārketinga. Kad tikko sāka ienākt ārzemju firmas ar savām šķirnēm, Latvijas šķirnes ļoti novērtēja. Pamazām šīs firmas ar savu mārketingu latviešu šķirnes izstūma no tirgus. Šķiet, neko nepareizu nedarījām.

Šis izaicinājums ir ne tikai Latvijā – arī Lietuvā teic, ka sokas ļoti smagi ar savām šķirnēm, ar izplatīšanu.

I.D.: Igaunijā spoži ar savu šķirņu izplatīšanu nesokas, tomēr valsts ieguldījumi kartupeļu selekcijā ir lieli.

I.S.: Plašā tvērumā vērtējot, Latvijas tirgus ārzemju firmām nav nemaz tik interesants. Tas ir mazs. Firmas nevēlas šeit īpaši žilbināt. Mums nav izveidota autoratlīdzību maksāšanas kultūra, tāpēc tās nevēlas ļoti kēpāties. Protams, tas neizslēdz, ka autoratlīdzības vajag maksāt. Zemkopības ministrijā teic, ka autoratlīdzības ir audzētāju darīšana, nevis ministrijas lieta.

I.D.: Tomēr skaņdarbu atskaņošanā sakārtoja autoratlīdzību jautājumu. Nebija ātri, tomēr sakārtoja.

Pastāstiet par Priekuļos veikto kartupeļu selekcijas darbu un par vispieprasītākajām šķirnēm!

I.D.: Patlaban pasaulē ir raksturīgi, ka šķirnes ar atsevišķiem izņēmumiem mainās aptuveni ik pēc pieciem, septiņiem gadiem.

I.S.: Protams, vajadzīga šķirņu maiņa, tāpēc mēs veidojam jaunās šķirnes. Ir arī vajadzīga JAUNA VEIDA izturība pret patogēniem, kā vecajām šķirnēm nav. Latvijā ienāk slimības, patogēni un kaitēkļi. Ir jāveido, un mēs to darām, mūsu audzēšanas apstākļiem piemērotas šķirnes. Mūsu valstī ir nostiprinājusies bioloģiskā lauksaimniecība. Šim saimniekošanas modelim vajadzīgas piemērotas šķirnes, un mums kā mazam selekcijas uzņēmumam ir priekšrocības darboties šajā virzienā. Kāpēc? Bioloģiskajā lauksaimniecībā ņem vērā, ka pat vienā reģionā piemērota ir viena šķirne, citā reģionā kāda cita. Nav vienas šķirnes masveida izplatības, kā Eiropā līdz šim bija lielajām firmām, kad svarīgi audzēt šķirni, ko audzēs VISUR. Bioloģiskā lauksaimniecība ir balstīta uz niansēm, ne tikai ņemot vērā audzēšanas apstākļus, bet arī kopienas vēlmes un prasības. Šajā virzienā, iespējams, varam būt pat stipri tāpēc, ka varam audzēt un piedāvāt tieši Latvijai un šim ražošanas veidam piemērotas šķirnes. Mēs to darām, jaunās šķirnes pārbauda vismaz trīs dažādos Latvijas reģionos – gan bioloģiskajā, gan konvencionālajā ražošanas sistēmā.

I.D.: 'Imanta' ir cietes šķirne, kurai ir ļoti liela piekritēju niša Austrumlatvijā cittautesu vidū. Balta un miltaina. Arī restorāni to atzinuši par ļoti piemērotu fri kartupeļu gatavošanai. Šķirne reģistrēta 2008. gadā.

I.S.: Tā ir vidēji vēla šķirne, tomēr ar labu izturību pret lakstu puvi. Tai ir augsts lielo bumbuļu īpatsvars ražā. Raža gan nav liela, tomēr kartupeļi ir ļoti skaisti, ar dzeltenu mizu un sārta acū vietinām. Maldīgs ir uzskats, ka kartupeļi ar augstu cietes saturu izvārtīti ir miltaini. Mūsu 'Agrie Dzeltēnie' to apgāž. Šai šķirnei cietes saturs nav augsts, tomēr izvārtīti tie ir ļoti miltaini. Vēl mums ir agrās šķirnes, kurām miltainības nav, tās ir 'Monta' un 'Rigonda'. Abām šķirnēm lieli bumbuļi, un tās salīdzinoši ir ražīgas. Mums ir grūti atkārtot pirms aptuveni 70 gadiem izveidotās miltainās 'Agrie Dzeltēnie' sasniegumu. Jaunajai, pērn reģistrētajai, agrajai šķirnei 'Vilmara' izturība pret lakstu puvi nav stipra, tomēr esam bioloģiskajos laukos to pārbaudījuši un secinājuši – tā ļoti strauji veido ražu. Vēl vienā projekta pētījumā fiksējām, ka šai šķirnei ir laba slāpekļa un no augsnes uzņemto barības vielu izmantošanas efektivitāte. 'Vilmaras' sēklas materiāls būs pārdošanā no 2027. gada. Mazs daudzums, iespējams, šajā gadā, kad sīkbumbuļus no siltumnīcas sāksim audzēt uz lauka.

Katrā ziņā visi selekcionāri darbojas pie tā, lai saīsinātu selekcijai nepieciešamo laiku, – ātrāku izlasi var veikt ar molekulārām metodēm. Ja kartupeļus pavairo veģetatīvi, molekulāros pētījumus var sākt uzreiz pēc pirmo bumbuļiņu ieguves. Ar molekulārām metodēm varētu palīdzēt atrast izturību noteicošos gēnus pret dažām slimībām. Pie tā mēs strādājam. Ļoti ceram molekulāro virzienu attīstīt, lai varam veiksmīgi atlasīt jaunas potenciālas šķirnes, kaut vai ar augstu cietes saturu, izvērtējot, vai jaunajā genotipā ir šo pazīmi noteicošie gēni.

I.D.: Dažkārt sabiedrība norāda, ka selekcijas darbs citās valstīs notiek ātrāk nekā Latvijā. Iespējams, tur ir vairāk darbinieku, kas ar to strādā: grāmatveži un mārketinga komanda, arī starptautiskie izplatītāji. Latvijā Ilzei ar topošo selekcionāri un tehniķu komandu kopā ir ne vairāk kā desmit cilvēku...

Mums, selekcionāriem, ir jādarbomas ne tikai ar selekcijas projektu. Mums jāpiesaista nauda arī no citiem avotiem. Zinātnisko publikāciju gatavošanai jāveic arī cita veida zinātniskie pētījumi. Privātajā selekcijas kompānijā selekcionāri, visticamāk, var nodarboties vien ar selekciju. Mums uzmanība ir sadalīta. Līdz ar to jānovērtē iespēja vispār veikt šo selekciju. ▲

KAZKOPĪBA –
PREMIUM PRODUKTIEM
PASAULĒ

ŽURNĀLS KATRAM ZEMNIEKAM UN LAUKU UZŅĒMĒJAM

agro

Nr. 3 (343) | MARTS 2026

tops

AUTORATLĪDZĪBAS
NEMAKSĀŠANA
SELEKCIONĀRIEM –
DRAUDS KVALITĀTĪVAI
SĒKLAUDZĒŠANAI

ANITA SEĻICKA:
LAUKI UN
CILVĒKI TAJOS
AIZRAUJ ARVIEN!

- Lauksaimniecības subsīdijas 2026. gadā
- Inovatīvas prebiotikas māju putniem
- Skābbarības kvalitāte Latvijā
- Itālijā audzē baltas zemes
- Zāles granulas meža stādu audzēšanā

 LATVIJAS
MEDIJI

ISSN 14075164 6,49
9 771407 516005 0